

Impulsem la participació dels infants en els serveis i projectes municipals

GUIA PRÀCTICA

The first part of the paper discusses the importance of understanding the cultural context of the research. It highlights the need for researchers to be sensitive to the values and beliefs of the communities they are studying. This is particularly important in the field of education, where cultural differences can significantly impact learning outcomes. The paper then moves on to discuss the challenges of conducting research in diverse cultural settings. It notes that researchers often face difficulties in establishing rapport with participants and in interpreting their responses. To address these challenges, the paper suggests several strategies, including the use of local researchers and the development of culturally appropriate research instruments. The final part of the paper discusses the importance of ethical considerations in cross-cultural research. It emphasizes the need for researchers to obtain informed consent from participants and to ensure that their research does not cause harm to the communities they are studying.

Índex de continguts

1

Per què fomentar la participació infantil?	4
--	---

2

Principis de la participació infantil	10
---------------------------------------	----

3

Condicions de la participació infantil	14
--	----

4

Cercles de participació	16
-------------------------	----

5

Com es pot fomentar la participació entre els infants?	20
--	----

6

Fases per impulsar iniciatives participatives amb els infants	24
---	----

7

Orientacions finals	28
---------------------	----

1

Per què fomentar la participació infantil?

L'Ajuntament de Barcelona, concretament el Departament de Promoció de la infància de l'Àrea de Drets Socials, afronta el repte d'**impulsar la participació dels infants*** juntament amb els districtes i totes les àrees implicades.

Aquest repte col·lectiu planteja la participació dels infants a la ciutat **des d'un nou paradigma.**

* En aquest document entenem l'infant com ho fa la Convenció sobre els drets de l'infant, que defineix l'infant com qualsevol persona de menys de 18 anys

Els infants han d'impli-car-se en la definició i planificació de les iniciatives participatives al barri, al districte i a la ciutat: han de codissenyar les iniciatives i coliderar els processos que es defineixin per assolir el que es proposin.

Els objectius al voltant de la participació infantil per avançar col·lectivament en aquesta direcció són:

- **Impulsar la participació d'infants**
en els serveis, programes i projectes amb corresponsabilitat i protagonisme.
- **Aportar eines i elements metodològics**
que permetin construir amb els infants els processos participatius, i orientar aquests processos en la seva aplicació.
- **Desplegar experiències de participació infantil**
per generar un nou marc de referència que reconegui el valor de l'infant i que permeti trobar un camí per transformar la seva realitat.
- **Apoderar i informar els infants**
perquè puguin pensar en els seus entorns i definir-los segons les seves necessitats, donant-los estratègies per defensar els seus drets.
- **Recollir les experiències de participació,**
la qual cosa aporti llum per implantar les experiències de participació infantil.

La ciutat de Barcelona ha d'enriquir-se amb les aportacions i accions dels infants davant dels temes que els preocupen i ens preocupen. El fet de ser capaços, com a professionals, d'impulsar la participació d'infants en els serveis, programes i projectes, amb corresponsabilitat i protagonisme. Això possibilitarà **sumar energies i esforços per avançar cap a una ciutat més justa, solidària i diversa.**

Els i les professionals hem de poder reconèixer la necessitat imperiosa d'incorporar la veu dels infants i la seva capacitat de fer coses per incrementar la qualitat democràtica de la ciutat.

Alhora, hem d'alimentar processos en els quals la infància construeixi la seva imatge com a ciutadania activa i corresponsable de l'entorn que l'envolta.

Processos que afavoreixin l'apoderament de l'infant com a subjecte de drets capaç de transformar l'entorn i defensar els seus drets.

QUÈ ENTENEM PER PARTICIPACIÓ INFANTIL?

Participació infantil és el procés d'implicació pel qual nens i nenes exerceixen els seus drets i assumeixen les seves responsabilitats com a membres actius i compromesos de la ciutat en què viuen, garantint el reconeixement de les seves aportacions i el valor d'aquestes, així com la seva vinculació al territori, en diferents nivells de decisió, per aportar les seves idees, opinar, proposar, executar i/o valorar sobre els temes que els afecten tant a ells com a la seva comunitat.

2

Principis de la participació infantil

A la ciutat de Barcelona, la infància ha d'anar assolint més protagonisme. Ha de passar de ser un habitant i usuari de serveis educatius a **ocupar l'espai públic i social com a ciutadà actiu i compromès en una ciutat més justa i equitativa.**

La ciutat ha d'incloure més intencionalment el col·lectiu ciutadà dels infants, cercant estratègies i accions innovadores.

Cal reconèixer l'interès superior de l'infant, revalorant la seva opinió, fomentant la seva capacitat

d'acció i oferint espais perquè pugui exercir el seu dret a la ciutadania. **Garantir la participació de la infància en temes de ciutat és un repte que no ens pot deixar indiferents** i davant del qual ens aixequem per ser-ne fermes defensors.

La intencionalitat activista de promoure la participació dels infants a Barcelona es regeix per una posició orientada per **uns principis fonamentals** que volen elevar la ciutadania plena de la infància:

- **Reconeixement de les capacitats i de l'expertesa de la infància**

Hem de fer un canvi en la manera que tenim de veure i mirar els infants. S'ha de tenir molt present que són grans coneixedors de la realitat, les institucions, els equipaments, els serveis i els projectes en els quals estan implicats. Tenen una experiència que no es pot suplir ni menystenir, i que cal que comparteixin i utilitzin a fi de poder avançar tots i totes junts per millorar les pràctiques en què estan implicats.

- **Inclusió**

La infància com a ciutadania ha de ser inclosa dins dels espais de definició de la ciutat i de les institucions en què participa. Aquest col·lectiu de ciutadans no pot ser suplantat per altres ni invisibilitzat. S'ha de deixar de pensar en la infància sense la infància. Els infants han de ser integrats i tractats com a ciutadans de ple dret dins de les estructures participatives de les institucions i els serveis en els quals assisteix.

- **Transversalitat**

La infància és present en tots els àmbits de la ciutat. Per això, totes les àrees han de tenir-la no només present per atendre les seves necessitats, sinó que l'han d'incloure com a agent actiu en l'abordatge de reptes que els vinculen. La participació infantil s'ha d'abordar de manera transversal i interdepartamental. S'ha de potenciar des de tots els àmbits de l'Ajuntament.

- **Diversitat**

Cal tenir com a referents els principis d'equitat, d'igualtat d'oportunitats i d'inclusió, posant l'atenció en la diversitat. És a dir, cal tenir com a referents els principis d'equitat, d'igualtat d'oportunitats i d'inclusió, posant l'atenció a la diversitat i tenint presents les diferents infàncies que hi ha dins de la ciutat. Cal atendre i respectar les singularitats com a grup d'edat en relació als ritmes i les formes d'abordatge dels temes, a la gestió dels temps, a les formes de comunicació i gestió de la informació i a altres components que configuren els ritmes en els processos de participació. És especialment important el respecte per la diferència d'opinions que tenen els infants sobre els temes i la manera com abordar-los.

- **Adhesió voluntària**

La participació infantil ha de ser essencialment voluntària, per la qual cosa s'ha de promoure la llibertat d'escollir i decidir si volen implicar-s'hi o no, així com el grau i en quins aspectes volen fer-ho. La participació ha de partir dels interessos dels infants.

- **Corresponsabilitat**

Els infants han de tenir la possibilitat d'exercir la ciutadania com a responsabilitat col·lectiva. Més enllà de la resposta individual que és la responsabilitat, els infants han de ser inclosos en les respostes col·lectives davant dels reptes socials i comunitaris d'allò que és compartit.

- **Transparència**

Els nois i noies han de tenir accés a tota la informació que es genera en el procés. Cal garantir que són coneixedors de tot allò que té relació amb l'exercici de la participació i de tots els canals a través dels quals poden expressar les seves opinions i posicions en relació amb la política pública. És imprescindible que la informació a la qual han de tenir accés utilitzi un llenguatge adequat i adaptat a la seva etapa evolutiva. La transparència no és només tenir accés a la informació, sinó a la seva comprensió i oportunitats de gestió.

- **Orientada a la transformació**

La participació infantil ha d'estar pensada per construir, sumar, aportar i transformar aspectes de l'entorn, i cal treballar per la participació infantil des del respecte i la llibertat. Es reuniran per tractar reptes que mobilitzaran per a cercar canvis i avenços. El fet de decidir implicar-se en una iniciativa participativa ha de possibilitar contribuir de manera col·laborativa a avenços i transformacions que sols no es poden imaginar ni identificar.

- **Creativitat**

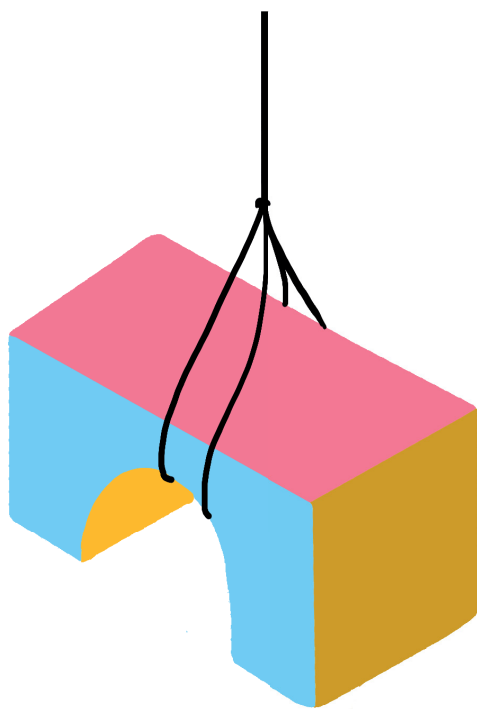
La participació infantil ha d'estar oberta a innovacions creatives. Els processos participatius en què els infants són protagonistes i agents de canvi han d'idear-se des d'altres paràmetres que els que es fan servir habitualment amb els adults. S'han de cercar propostes diferents i diferenciades en les quals se sentin inclosos, reconeguts i amb possibilitats de participar.

3

Condicions de la participació infantil

S'han identificat quines podrien ser les **condicions generals de la participació** de la infància en el context de l'Ajuntament de Barcelona:

- Necessitat d'una aposta política.
- Impuls de processos, iniciatives i pràctiques de participació estables i regulars.
- Participació decidida lliurement pels infants.
- Colideratge de la participació dels adults amb els infants.
- Implicació i coordinació dels diferents actors, àmbits i temàtiques.
- Destinar-hi els recursos adequats.
- Accessibilitat per a les diferents infàncies que hi ha a la ciutat.
- Propera a l'infant.
- Estendre ponts entre iguals, agents i altres ciutadans.
- Involucrar les entitats i fer treball en xarxa.
- Rendició de comptes i retorn de les propostes elaborades pels infants.

4

Cercles de participació

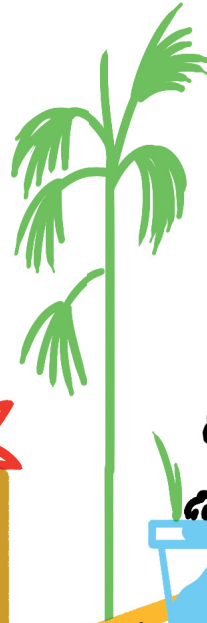
El repte rau a arribar a conscienciar els nois i les noies del fet que, **si ho volen, poden liderar processos i iniciatives participatives que sorgeixin d'ells i elles**. No han d'esperar que aquests processos o iniciatives siguin organitzats per tècnics i equips municipals.

De la mateixa manera que amb la participació ciutadana adulta, no existeix una fórmula única que defineixi la naturalesa de la participació infantil a la ciutat.

Hem identificat les diferents formes o nivells que pot prendre en **cercles participatius** que es configuraran a partir de com es concretin en l'acció pràctica els principis, les condicions i també en funció de les singularitats del territori i dels agents implicats.

Els dos components fonamentals són: el grau del lideratge de la participació i el grau del lideratge de la investigació.

Cercle d'interlocució com a ciutadà

Els tècnics municipals han de veure els infants com a ciutadans referents per temes que els afecten. Cal revisar les formes que tenim de relacionar-nos amb els infants en el dia a dia dels districtes o en el marc dels programes i projectes.

Cercle analista de l'entorn

Reconèixer les capacitats de coneixement i anàlisi de l'infant. Aquest cercle analista pot tenir tres nivells diferenciats:

Nivell I Recollida d'idees i aportacions sense deliberació.

Nivell II Construir idees a partir de la trobada i la deliberació.

Nivell III Mitjançant l'ús de la paraula. Les aportacions es representen en la narrativa que construeixen.

Cercles d'acció participativa transformadora

Oferir els elements necessaris perquè els infants passin a l'acció que impactarà i transformarà l'entorn. Es poden identificar diferents nivells:

Nivell I Acció participativa puntual i esporàdica.

Nivell II Acció participativa de caràcter temporal.
D'una durada d'entre una quinzena i un trimestre.

Nivell III Acció participativa amb dimensions de projecte.
Implica una temporalitat superior als tres mesos.

Cercles d'avaluació participativa

Implicar els infants de manera participativa en un procés d'avaluació. Convidar els infants a interrogar-se i revisar les condicions dels serveis i espais en els quals estan immersos. Podria dividir-se en tres nivells:

Nivell I Coconstruir, revisar, innovar els serveis i projectes en els quals està implicat.

Nivell II Reivindicació, denúncia.

Nivell III Innovar en el procés participatiu per identificar elements de millora i en les formes de participar.

Cercles de governança

Implicar l'infant en la presa de decisions dins de la institució, servei i/o projecte en el qual està implicat per incloure els infants en les estructures de decisió i governança.

Nivell I Governança intragrup d'infants.

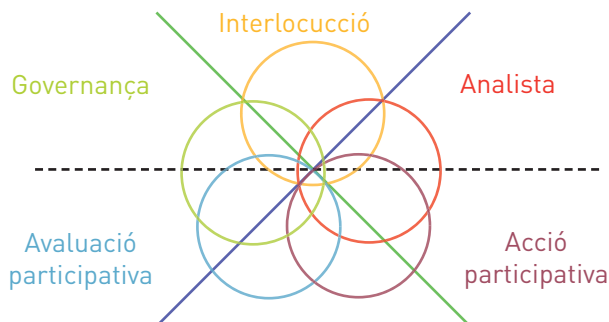
Nivell II Governança intergrups d'infants.

Nivell III Governança dels infants dins de les estructures de decisió dels serveis i/o entitats.

Nivell IV Governança en els espais de direcció de l'equipament.

LIDERATGE INVESTIGADOR

LIDERATGE PARTICIPATIU

5

Com es pot fomentar la participació entre els infants?

Claus i estratègies

Articular la participació infantil per garantir que sigui un procés autèntic, en el qual realment les nenes i els nens s'apoderin del procés, requereix tenir en compte algunes claus que haurien d'orientar la nostra pràctica. Aquestes claus, inspirades en els principis i les condicions, han de garantir els drets, la protecció i el benestar dels infants.

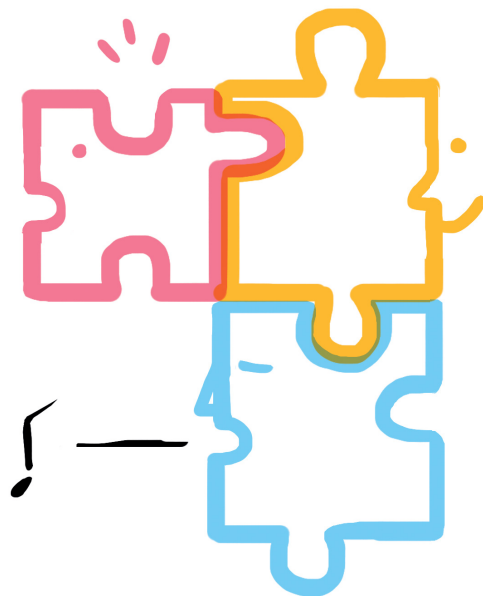
Destaquem **les claus** següents:

- Afavorir relacions horitzontals. Tenir clar que el procés és seu, que nosaltres només facilitem i acompanyem.
- Establir canals d'informació adequats i àgils.
- Garantir un entorn respectuós, segur, adequat i agradable.
- Partir dels interessos, les motivacions i les possibilitats de fer dels infants.
- Aclarir el propòsit, buscar el sentit i el valor de la participació a l'inici del procés.
- Generar un procés d'apropiació de l'estructura organitzativa facilitador del lideratge.
- Garantir la implicació dels infants en tots els nivells del procés promoció de l'autogestió i la sostenibilitat.
- Promoure espais intergeneracionals d'exercici de ciutadania.
- Diversificar les experiències participatives.
- Generar processos que busquin una transformació.
- Promoure espais d'avaluació contínua dins del procés participatiu.

Les estratègies que es poden fer servir a l'hora de treballar en processos participatius són moltes i diverses. Totes elles han de ser respectuoses amb els seus ritmes i desitjos, han de permetre l'autoorganització i han d'afavorir que els nens i nenes pensin la seva participació i el seu paper, però també els han de facilitar avançar en les qüestions que es proposin.

Aquestes són algunes de les **estratègies necessàries per potenciar i amplificar la participació** de nens i nenes en el procés de desenvolupament de la iniciativa:

- a) **Estratègies de coneixement, cohesió i pertinença.** Requereix prendre consciència del sentit que té el procés participatiu”
- b) **Estratègies de cooperació i establiment de relacions col·laboratives.** Desenvolupar un procés participatiu requereix establir relacions de confiança i cooperació dins del propi grup, però també amb d'altres.
- c) **Estratègies d'informació i de comunicació.** Busquen facilitar que la informació rellevant i pertinent arribi de manera clara i entenedora als nens i nenes, per poder prendre decisions i conèixer els temes que aborden.
- d) **Estratègies de construcció deliberativa: exposició, diàleg, discussió i presa de decisions** per construir conjuntament una posició compartida sobre en què cal avançar en un entorn de confiança i seguretat.
- e) **De lideratge: planificació, organització i avaluació.** Per garantir que els nens i nenes siguin tan autònoms com sigui possible i puguin liderar els processos que posen en marxa, s'ha de pensar en estratègies que, un cop presa la decisió, ajudin a dur-la a terme. Es tracta de poder materialitzar, projectar, les seves propostes, ser els arquitectes d'allò que han acordat construir. Això implica buscar estratègies de reflexió sobre el sentit de l'acció que volen duu a terme.

Cal tenir en compte que a cada bloc d'estratègies es triaran diferents tècniques. Algunes tècniques poden servir tant per a uns blocs com per als altres. És important considerar que **les tècniques** que fem servir haurien de ser:

- Adequades per aconseguir els objectius i per al moment específic en què s'apliquen.
- Fàcils d'entendre i d'explicar tenint en compte la diversitat de participants.
- Diverses, tant per no acabar fent coses mecàniques com per abastar les diferents maneres de fer i d'aprendre.
- Divertides i flexibles per adaptar-se al moment. Recordem que no són el fi sinó un mitjà.
- Flexibles i adaptables a diferents moments i objectius.

6

Fases per impulsar iniciatives participatives amb els infants

El procés que es proposa pot arribar a tenir diferents graus de complexitat. S'haurà d'ajustar en funció de la naturalesa de la iniciativa i de les decisions que els implicats en el procés vagin prenent.

Aquestes són **les fases** que configuren un procés d'una iniciativa participativa impulsada per un equip tècnic municipal, des del moment de la seva gestació fins al moment que promou nous reptes, noves iniciatives participatives:

FASE I

La decisió d'implicar els infants en una iniciativa participativa

Hi ha tres interrogants, altament rellevants, que s'han de resoldre a l'inici. Són fonamentals per a la presa de decisions i determinaran l'evolució de la proposta.

- Per què incorporem els infants a la iniciativa? Quina és la finalitat d'implicar els infants?
- Quina és la funció dels infants dins de la iniciativa? Com entenem la seva participació?
- Quin és el grau d'implicació que es busca dels infants? Quin és el grau de compromís adult?

FASE II

Desxifrar l'encàrrec, definir el procés de la iniciativa i promoure magnetisme participatiu

El grup d'infants ha d'identificar què creuen que poden aportar per avançar en el tema que es qüestionen i que pot incidir en la millora de la ciutat i de la població infantil. S'han de concretar de manera col·laborativa els següents elements:

- Definir compromisos i responsabilitats (calendari i temporalització, rols, retorn...)
- Dinàmiques i metodologia
- Transparència: garantir l'autenticitat i els compromisos
- Transversalitat de comunicació i operativitat del procés
- Territorialització del procés, fer-lo vivencial i de proximitat

FASE III

Articulació del procés, accionant el pla de treball i identificant respostes per als reptes definits

Els infants han de decidir en què volen implicar-se més o menys i quines coses poden delegar a altres agents. És un moment d'anàlisi i avaluació sobre les seves capacitats i accions específiques per a la qüestió que volen dur a terme.

L'espai àgora serà, per excel·lència, l'espai per contrastar resultats, compartir i generar aportacions. En el cas que s'hagi treballat per comissions temàtiques, cal que el grup d'infants tingui una visió global i contrasti les evidències de cada bloc temàtic.

En aquesta fase, tant important és la identificació de les aportacions i la seva elaboració com saber comunicar-les perquè arribin tant a polítics com a la resta de ciutadania. Prenen una elevada rellevància les

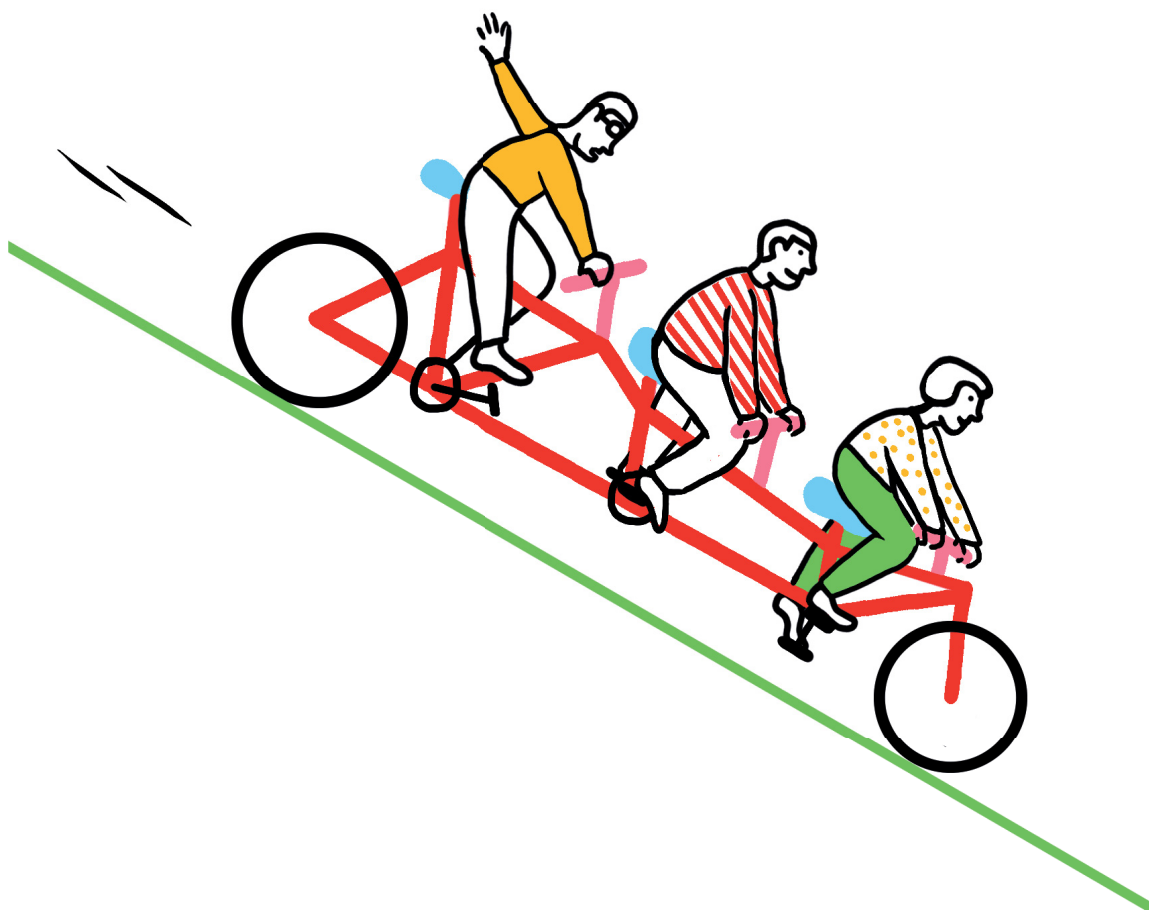
estratègies comunicatives que permetran retornar als implicats i la ciutadania en general tot allò que hagi sorgit de les aportacions donades.

Aquesta fase s'acabarà amb l'elaboració d'un informe dels resultats obtinguts i de la resposta que el grup d'infants dóna als reptes que se'ls va plantejar.

FASE IV

Tancament del procés i retorn

La iniciativa participativa es tanca en el moment que el grup d'infants retorna, difon i valida els resultats amb altres infants, així com eleva les aportacions en format d'informe, o no, als referents polítics que van fer-li l'encàrrec participatiu. D'aquesta manera es clou el procés de compromís ciutadà, tot i que és molt probable que tingui continuïtat des de la vinculació individual com a ciutadà però també com a col·lectiu.

7

Orientacions finals

- Hem d'unir esforços per incrementar la participació infantil com a ciutadania activa. **El repte és avançar “amb” i “des dels” infants.** La millora dels equipaments, serveis i projectes necessita els infants com a principals coneixedors i analistes de les necessitats i els usos.
- Amb la participació dels infants hi guanyem tots i totes, hi guanya la ciutat. Inicialment pot semblar difícil però **és una oportunitat per incrementar la qualitat del procés i de les aportacions que se'n deriven.** Es pot començar amb petites iniciatives que siguin sostenibles, que donin garanties de percepció d'èxit per tots els agents implicats i que facin ser optimistes que és possible.
- **Els infants són ciutadans del present, de l'aquí i de l'ara.** Ens hem de desprendre dels estereotips i prejudicis sobre les seves capacitats i possibilitats de participar, per construir una representació de ciutadans amb expertesa i porta-

dors de propostes. En les iniciatives participatives que s'impulsin s'ha de garantir l'equitat participativa en funció de la classe social, el gènere, l'ètnia, l'edat, l'orientació sexual o la diversitat funcional, entre d'altres.

- **La participació dels infants no ha de reproduir dinàmiques adultes.** Cal incorporar unes altres lògiques de gestió de l'espai i el temps, ha de vincular-se als seus interessos i motivacions, i ha de garantir dinàmiques lúdiques i creatives que s'ajustin a la seva singularitat de ciutadà.
- **En els processos participatius, ells han de ser els protagonistes.** Els adults només facilitem i acompanyem, promovent la seva implicació (sentir-se escoltat, valorat, útils, còmodes, veure un resultat...), facilitant retorn de la incidència de les seves aportacions i explicant quines decisions s'han pres al voltant de les propostes rebudes.
- Si incorpores els infants veuràs com **s'enriqueix tot el projecte.** Per tant, és important posar en valor la seva condició d'experts en l'àmbit en qüestió.
- S'ha de vetllar per **generar un magnetisme participatiu** des de la transparència, la proximitat i l'avaluació contínua.

barcelona.cat/infancia